UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Dipòsit digital de documents de la UAB

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Martí Cros, Joan. *Pau Martí i Roca, un jove pianista oblidat.* Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Musicologia). 33 pàg.

This version is available at https://ddd.uab.cat/record/331681

under the terms of the CC BY-SA license.

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Filosofia i Lletres Departament d'Art i Musicologia

PAU MARTÍ I ROCA, UN JOVE PIANISTA OBLIDAT

Treball de Fi de Grau presentat per
Joan Martí Cros

Tutor
Francesc Cortès Mir

Bellaterra, Juny 2025

RESUM

Aquest treball analitza la figura de Pau Martí i Roca (1893-1909), un jove pianista reusenc que, malgrat haver estat considerat un dels talents musicals més prometedors de la seva generació, ha quedat pràcticament oblidat per la historiografia musical catalana. Alumne predilecte d'Enric Granados i beneficiari d'una beca concedida per la infanta Isabel per estudiar al Conservatori de París, Martí va desenvolupar una trajectòria artística excepcional durant la seva curta vida, actuant davant de destacades personalitats de l'àmbit polític, cultural i aristocràtic d'Espanya. Mitjançant una recerca emmarcada en els estudis de patrimoni musical i basada en fonts hemerogràfiques i documentals, aquest treball pretén reconstruir la seva biografia, contextualitzar la seva projecció artística i entendre les causes del seu posterior oblit. Així mateix, la investigació contribueix a la recuperació de la memòria d'un músic del patrimoni cultural català que, malgrat la seva transcendència en el seu temps, ha quedat exclòs dels relats històrics predominants.

Paraules clau: pianista, Reus, Granados, París, tuberculosi, oblit

RESUMEN

Este trabajo analiza la figura de Pau Martí Roca (1893-1909), un joven pianista de Reus que, a pesar de haber sido considerado uno de los talentos musicales más prometedores de su generación, ha quedado prácticamente olvidado por la historiografía musical catalana. Alumno predilecto de Enric Granados y beneficiario de una beca concedida por la infanta Isabel para estudiar en el Conservatorio de París, Martí desarrolló una trayectoria artística excepcional durante su corta vida, actuando frente a destacadas personalidades del ámbito político, cultural y aristocrático de España. Mediante una investigación enmarcada en los estudios de patrimonio musical y basada en fuentes hemerográficas y documentales, este trabajo pretende reconstruir su biografía, contextualizar su proyección artística y entender las causas de su olvido posterior. Asimismo, la investigación contribuye a la recuperación de la memoria de un músico del patrimonio cultural catalán que,

pese a su trascendencia en su tiempo, ha quedado excluido de los relatos históricos predominantes.

Palabras clave: pianista, Reus, Granados, París, tuberculosis, olvido

ABSTRACT

This work analyses the figure of Pau Martí Roca (1893-1909), a young pianist from Reus who, despite being considered one of the most promising musical talents of his generation, has been practically forgotten by Catalan musical historiography. A favourite student of Enric Granados and beneficiary of a scholarship granted by the Infanta Isabel to study at the Paris Conservatory, Martí developed an exceptional artistic career during his short life, performing in front of prominent figures from the political, cultural and aristocratic spheres of Spain. Through a research framed within the studies of musical heritage and based on newspaper and documentary sources, this work aims to reconstruct his biography, contextualise his artistic projection and understand the causes of his subsequent oblivion. Likewise, the research contributes to the recovery of the memory of a musician from the Catalan cultural heritage who, despite his transcendence in his time, has been excluded from the predominant historical accounts.

Keywords: pianist, Reus, Granados, Paris, tuberculosis, oblivion

ÍNDEX DE CONTINGUTS

1. Introducció i objectius 4
2. Estat de la qüestió 5
3. Marc teòric 6
4. Marc metodològic 6
5. Context històric i social 7
6. Reconstrucció de la vida de Pau Martí i Roca 7
    a. Infantesa i primeres aproximacions a la música 7
    b. Progrés com a artista 9
    c. Visita a Palau 12
    d. Més viatges per Espanya 13
    e. Estada a París 15
    f. Després de morir 16
7. Petjada posterior 18
8. Conclusions 19
9. Bibliografia 20
10. Annexos 24
    a. Cartes, comentaris i condols 24
    b. Fotografies 30

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

A principis del segle passat, hi va haver un jove pianista reusenc molt famós a la seva ciutat i que va ser arribar a ser conegut arreu de Catalunya i Espanya. La premsa feia ressò de les seves actuacions i tocava concerts per a la gent de les classes més altes de la societat. Era alumne predilecte d'Enric Granados i va ser considerat un possible continuador de la seva obra, en paraules del seu mestre. La Seva Altesa Reial, la infanta Isabel, el convidava al Palau de la Granja a fer concerts per a la noblesa i l'aristocràcia, i ella mateixa va pagar-li una beca perquè se n'anés a estudiar al Conservatori de París i pogués rebre formació per part dels millors professors i institucions del continent. Però, per prou profunda que hagués estat la petjada que va deixar en el seu moment per allà on passava, avui no n'ha quedat ni rastre.

Pau Martí i Roca és un personatge del qual fa molt de temps que he sentit a parlar a casa. Alguna vegada el meu pare m'havia parlat d'un parent molt llunyà que va ser un jove pianista, alumne de Granados, que tenia una habilitat extraordinària i el potencial d'esdevenir un dels millors intèrprets del país. Però, a l'hora d'investigar sobre ell, veia que la informació era molt escassa, que no se n'havien fet ni llibres ni treballs. I a partir d'aquí em va sorgir l'interès de redescobrir aquesta figura que havia estat oblidada.

Considero que treballs d'aquesta mena són rellevants, ja que al nostre país tenim un patrimoni artístic molt valuós que desconeixem. Hi ha molts personatges que en un moment foren importants en la nostra societat que no han quedat ni tan sols anomenats en els llibres d'història. És per això que he volgut reivindicar aquest personatge que va assolir grans fites de les quals no se n'ha parlat, de la mateixa manera que se n'haurien de reivindicar molts d'altres.

És bastant complicat trobar informació d'aquest personatge degut a les poques publicacions que se n'han fet al respecte després de la seva mort prematura, però espero poder trobar algun estudi en què surti esmentat, ni que sigui de manera perifèrica, que em pugui ajudar a estirar del seu fil i m'ajudi a assolir el meu objectiu de reconstruir la seva figura i d'entendre-la una mica millor.

L'objectiu principal d'aquest treball és completar, aprofundir i trobar noves informacions rellevants sobre Pau Martí i Roca que no estiguin recollides en les principals enciclopèdies actuals ni en les obres de referència més consultades i que, per tant, romanen desconegudes tant per al públic general com per a aquelles persones que puguin tenir-hi interès. Els objectius secundaris consistiran a ampliar de la seva biografia, incorporant noves dades i matisos que permetin comprendre millor la seva figura, i en trobar nous materials que contribueixin a enriquir el coneixement existent sobre la seva vida i trajectòria.

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Fins ara, només he pogut trobar tres publicacions diferents fetes després de la mort de Pau Martí i Roca que hagin tractat la seva figura. La més antiga d'elles va ser escrita el mateix any que va morir i va ser escrita pel reusenc Jaume Sardà i Ferran. Es tracta del llibre *Pablito: Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca*, un recull d'articles de premsa que repassa tota la biografia de Pau Martí, intercalats amb escrits del mateix Sardà i, fins i tot, fragments del diari personal del jove pianista.

La següent publicació pòstuma que he pogut trobar no arriba fins al 1966, l'any de la celebració del 50è aniversari de la mort d'Enric Granados. El 9 de juny d'aquell any es va publicar a La Vanguardia l'article *Evocación de una ofrenda fúnebre de Granados a su discípulo predilecto*, dedicat a Pau Martí i escrit per l'escriptor reusenc Josep Maria Guix Sugranyes.

La publicació més recent en què es parla sobre Pau Martí és en la seva entrada en el segon volum del *Diccionari Biogràfic de Reusencs*, de Josep Olesti Trilles.

3. MARC TEÒRIC

Aquest treball s'emmarca en la disciplina del patrimoni musical, la qual s'ocupa de l'estudi, la identificació, la conservació, la documentació i la difusió dels béns musicals que tenen valor cultural, històric o social. Aquest camp inclou tant les manifestacions musicals immaterials com els seus suports materials (que són els que més ens interessaran per a aquesta investigació). El patrimoni musical analitza la música com a fenomen cultural i com a document històric, amb l'objectiu de garantir-ne la preservació i la transmissió a les generacions futures, així com de fomentar-ne el coneixement i la valoració social.[1]

4. MARC METODOLÒGIC

Aquest treball està enfocat des d'una perspectiva principalment històrica i la metodologia utilitzada ha estat la recerca hemerogràfica. Les fonts que s'han consultat provenen de diferents biblioteques (com la Biblioteca Xavier Amorós de Reus o la Biblioteca d'Humanitats de la UAB) i diverses hemeroteques digitals (com les de l'Arxiu de Revistes Catalanes Antigues i de diversos diaris concrets) amb la intenció de localitzar tota mena de documents digitalitzats de diaris i revistes de tot l'estat que s'hagin fet a l'època en què va viure Pau Martí. Algunes d'aquestes publicacions consultades han estat la *Revista Musical Catalana*, *La Escena catalana*, la *Revista Catalana de Musicologia*, l'*Anuario Musical,* la *Revista de la Sociedad Española de Musicología* o la *Revista del Centre de Lectura* de Reus, a més d'algunes tesis doctorals.

Per desgràcia, no s'ha pogut fer ús de cap fons familiar, ja que anys després de la mort de Pau Martí la seva família es va traslladar a Madrid i no ha estat possible localitzar als seus descendents.

[1] Eli Rodríguez, Victoria. "El patrimonio musical en la convergenciaentre musicología y etnomusicología." *Cuadernos de música iberoamericana* 25-26 (2023): 133-142.

5. CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL

Històricament, el marc d'aquest treball s'emmarca en una època de canvis, on a Catalunya comença a haver-hi un nou catalanisme inspirat pels moviments nacionalistes provinents del nord d'Europa amb l'aspiració de renovar el país. Ens trobem en un postromanticisme que ja comença a esdevenir un modernisme musical.[2]

A la ciutat de Reus, ens trobem una societat que vivia la música a dos nivells diferents. Per una banda, hi havia les classes populars que feien ús de cafès i tavernes. Per l'altra banda trobem els teatres i societats on participaven les classes socials de nivell més elevat, les quals també podien compartir llocs de trobada amb les classes populars, però que gaudien a més de concerts més limitats que organitzaven les societats culturals recreatives. Aquests concerts sovint els solien protagonitzar artistes locals amb bona reputació o bé artistes que passaven per Reus de camí a Barcelona.[3]

6. RECONSTRUCCIÓ DE LA VIDA DE PAU MARTÍ I ROCA

6.a Infantesa i primeres aproximacions a la música

El 8 de gener de 1893 neix en Pau Martí i Roca a Reus. Els seus pares eren en Pau Martí Trillas i la Rosalia Roca Bartulí. Des de ben petit va ser conegut com a Pauet en el seu entorn més proper, tot i que acabaria sent més conegut com a Pablito a la resta de l'estat un cop comencés a guanyar notorietat.[4]

---

[2] Cortès i Mir, Francesc. *Història de la música a Catalunya*. Barcelona: Editorial Base, 2011.
[3] Pascual Anguera, Ester. "La vida musical a Reus a l'època dels Mateu (1854-1973)." Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Depatament d'Història de l'Art, 2017.
[4] Olesti Trilles, Josep. "Martí Roca, Pau." Dins *Diccionari biogràfic de reusencs,* 428-429. Reus: Ajuntament de Reus, 1992.

El 1897, quan tenia quatre anys i mig, en Pau es va traslladar amb els seus pares de Reus a València per raons de la feina del seu progenitor. Va ser en aquella ciutat on començaria a despertar un interès per la música i l'art, en un teatre indeterminat on el seu pare solia portar-lo sovint a veure representacions operístiques. El petit Pau mostrava molt d'interès i entusiasme durant aquestes funcions. Com que a la casa on s'havien instal·lat hi havia un piano antic, en Pauet passava l'estona intentant reproduir algunes melodies que recordava després de tornar del teatre.

Sorprès per la intuïció musical del seu fill, el pare d'en Pauet va decidir comentar el cas amb un amic seu, Juan Mas, que en aquell temps era professor de solfeig al barri del Grau. En veure les seves aptituds, Mas va aconsellar que es comencés a formar per tal de treure profit del seu talent. De fet, va ser ell mateix qui esdevingué el seu primer professor. En aquests primers anys, l'aprenentatge d'en Pauet va ser més pràctic que no pas teòric. Així, cap als cinc anys, ja sabia interpretar alguns ballables i altres peces lleugeres, que eren les que més li agradaven i, com que encara era petit, no se'l pressionava massa amb aquell repertori que li resultava més feixuc.

Al cap d'un any de viure a València, la família es va veure obligada a traslladar-se a La Vilavella (Plana Baixa) a causa d'uns problemes de salut del pare, poble on hi havia un balneari amb molt bona fama. Va ser en aquest lloc on començà a adquirir una mica de notorietat, participant en algunes vetllades d'aquell balneari. En aquell moment ja havia après fragments de diverses òperes com *Faust*, *Favorita*, *Cavalleria Rusticana*, *I Pagliacci* i *Gioconda*. Totes aquestes peces les interpretava de memòria, ja que encara no sabia llegir partitures. Un cop van tornar a València, va continuar ampliant el seu repertori, i consta que al juny de 1899, amb sis anys i mig, ja era capaç de tocar sencera la *Cavalleria Rusticana*.

Al seu pare, que es dedicava al comerç de vins, li va sorgir un viatge de feina que el feia anar cap al nord. Com que li preocupava molt que en Pauet pogués posar-se malalt durant la seva absència, va decidir endur-se'l amb ell, pensant que de pas també permetria a en Pauet començar a veure món. Primer es van dirigir cap a Catalunya i van fer parada a Reus, on Martí va oferir una actuació al Cafè París. Al cap de pocs dies van reprendre el viatge en direcció a Madrid, però abans d'arribar-hi van fer una aturada a Guadalajara, on va assolir l'èxit més destacat que

havia tingut fins llavors. Segons sembla, al lloc on s'allotjaven hi havia un piano el qual el petit pianista es va posar a tocar. Va cridar l'atenció de les persones que el van sentir i es va fer escampar la veu sobre ell, així que el van acabar convidant aquella nit al Casino de la ciutat, on les classes altes de Guadalajara es van congregar per a escoltar-lo.

Després d'aquell episodi van prosseguir el camí cap a Madrid, on el pare va preferir que passessin sense cridar l'atenció. Van mantenir aquesta estratègia quan seguidament van continuar cap a Galícia, passant desapercebuts per Vigo i Pontevedra, limitant-se a fer només alguna petita actuació privada a casa d'amics del pare a Vilagarcía de Arousa que ja coneixien l'habilitat del nen. Van continuar el viatge passant per Santa Eugènia de Ribeira, Cedeira, A Pobra do Caramiñal, Muros, Noia i Santiago, ciutat on tornà a actuar per a amics del pare i al Casino. Van prosseguir per Padrón i Pontecesures, tornant a Santiago i continuant cap a La Corunya, Lugo i Lleó fins a arribar a Oviedo, on Martí es va quedar una temporada a casa d'un amic del seu pare, que disposava d'un piano amb el qual podia practicar mentre el seu progenitor es movia per la resta d'Astúries.

Un cop finalitzada aquesta feina, van retornar a València passant per Lleó, Venta de Baños, Madrid i Alcázar. Ja de nou a València, el senyor Mas va continuar exercint de professor durant el temps que hi van continuar residint. Al llarg de la resta de la seva infantesa, en Pauet i la seva família van poder relacionar-se amb diverses persones distingides gràcies al fet que el jove pianista sovint era cridat per a fer concerts particulars.

I d'aquesta manera, va ser com es va començar a endinsar en el camí de l'art.

6.b Progrés com a artista

Quan en Pauet va complir nou anys, ell i la seva família van fer les maletes per tornar a viure a Reus, la seva ciutat natal. Un cop establerts de nou a la capital del Baix Camp, el primer que va fer el seu pare va ser contactar amb el músic Miquel Planàs per demanar-li que li confirmés si valia la pena invertir recursos en una carrera musical per al seu fill o si, en canvi, era preferible que el piano quedés

només com a un passatemps pel nen. Després d'observar el jove pianista, Planàs va concloure sense dubtar que tenia fusta d'artista i, a partir d'aquell moment, va començar a oferir-li una formació musical més rigorosa. D'aquesta manera, al cap de poc temps, Martí va aprendre nombroses obres noves i, sobretot, a llegir partitures, una habilitat que fins aleshores encara no havia après. Va millorar molt la seva habilitat i sovint formava part de vetllades musicals a la ciutat.

Un cop més, al pare d'en Pauet li va sorgir un viatge de feina cap al nord de la península i, altra vegada, va tornar a emportar-se'l amb ell. Igual que l'última vegada, van passar per Madrid, amb la diferència que aquesta vegada el jove pianista ja tenia una formació molt més sòlida i estava més acostumat a actuar davant d'un públic selecte. No va trigar a ser convidat a tocar a casa dels Marquesos de Vivel i, seguidament, a la del diputat a Corts don Juan Cañellas. En aquesta segona vetllada hi van assistir nombroses personalitats, entre les quals el pintor Ramon Padró, que va voler presentar-lo a la infanta Isabel. La dama va quedar tan impressionada amb el nen que va decidir oferir-li la seva protecció i va demanar que la mantinguessin informada regularment de totes les novetats sobre ell.

Després d'haver establert un contacte tan rellevant amb la família reial, van prosseguir el viatge fins a Vigo, on també va actuar. La junta del Casino de la ciutat va quedar tan complaguda que li van regalar una agulla d'or en mostra d'agraïment. Tot seguit, van continuar el recorregut pel nord cap a l'est, passant per Tui, endinsant-se al Portugal per Valença i Caminha, prosseguint per La Corunya, Ferrol, Arousa i Padrón, oferint actuacions en algunes d'elles i aprofitant per a ascendir la Torre d'Hèrcules i per visitar edificis notables de les capitals. Van seguir per Betanzos, Palència, Santander, Bilbao i Sant Sebastià, on actuà al Gran Casino i al Palau de Miramar obtenint un èxit sorprenent a la seva edat. Després, van passar per Vitòria, Pamplona i Saragossa, fins a acabar retornant al punt de partida, Reus, al setembre de 1902. Allà, durant els següents mesos, va prendre part en dues vetllades destacades al Centre Republicà Històric i al Centre de Lectura[5], on se li va fer entrega de la següent improvisació:

《Al nen en P. Martí

[5] S.N. "Notas regionales: Información diaria." *La Vanguardia* (23-3-1903): 2.

Tocar t'he sentit, ¡Oh nen!

ab art, ab fe y valantía

lo piano, cóm conscién;

¡y'l cor meu d'anhel glatía!

Segueix , segueix eix camí

que es lo sender de la "Gloria";

honra l'Art, puix fentho així

tot nom honrarà l'Historia!》[6]

Va passar la resta del 1903 entre Reus i l'Espluga de Francolí, que era on la seva família solia estiuejar, i el 1904 estudiant i participant en més espectacles.[7] [8] A finals del 1904, coincidint amb una altra vetllada del Centre de Lectura on hi participava, Martí es va veure obligat a buscar un nou professor, ja que Planàs va traslladar la seva residència a Barcelona. A partir d'aquell moment, el seu nou mestre va passar a ser Estanislau Mateu. Tanmateix, l'etapa sota la seva tutela va ser breu, perquè Mateu, en adonar-se del gran potencial de Martí, no va trigar a recomanar al seu pare que aquell jove pianista necessitava una formació d'alt nivell, i li va suggerir que ingressés a l'Acadèmia Granados.

Així doncs, pare i fill no trigar a anar a Barcelona a inscriu-re'l. El jove pianista va entrar com a alumne de Granados i no va trigar gaire a destacar entre els seus companys. S'explica que en totes les audicions i concerts que s'organitzaven, ell era convidat a participar-hi. Paral·lelament, Martí va continuar actuant a llocs com el Cercle Barcelonès, les Escoles Pies, l'Ateneu i les cases de diverses personalitats destacades de l'època. A l'estiu del 1905, quan ja feia un temps que formava part de l'Acadèmia, Granados va mantenir una conversa amb el seu pare en què li va proposar d'enviar-lo en un futur al Conservatori de París amb la intenció que es presentés per a guanyar el Gran Premi que allí es celebrava.

---

[6] Sardà i Ferran, Jaume. *Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*. Reus: Carreras i Vila, 1909.

[7] S.N. "Notas regionales: Información diaria." *La Vanguardia* (6-2-1904): 3.

[8] S.N. "Una velada en el Centro de Lectura." *Revista del Centre de Lectura* 67 (15-2-1904): 21.

6.c Visita a Palau

Però encara hauria de passar un temps abans que tot això es fes realitat. Abans, pare i fill tornarien a emprendre un viatge cap a Astúries, tot i que pel camí els esperava una visita important. Quan van passar per Madrid, es van retrobar amb l'altesa reial, la infanta Isabel, que va convidar Martí a tocar al Palau de la Granja de Sant Ildefons davant de diverses personalitats de la Cort, com la comtessa de Toreno o la marquesa de Nájera. Durant els tres dies següents va actuar a casa de diferents polítics, entre els quals el ministre de Marina li va regalar el seu bastó personal. Després d'aquesta experiència a la Cort, van continuar el trajecte cap a Astúries, on va oferir uns quants concerts al casino de Gijón.[9] [10] [11] Un cop assolit l'objectiu del viatge, van tornar a Catalunya i van passar una temporada de descans a l'Espluga de Francolí.

El març de 1906, a Enric Granados li van sorgir diversos concerts, un dels quals havia de tenir lloc a Madrid. Va considerar que seria una bona oportunitat per parlar amb la infanta Isabel i intentar convèncer-la que financés els estudis d'en Pauet a París, i per això se'l va endur amb ell. Malauradament, la seva estada a Madrid va coincidir amb la visita dels reis de Portugal, i no va poder ser atès. En lloc d'una entrevista personal, es va haver de limitar a deixar una carta adreçada a la infanta, en la qual descrivia a Martí com el seu alumne predilecte i assegurava que reunia totes les qualitats necessàries per arribar a ser un gran artista.

En Pauet va oferir alguns concerts més a Madrid que el van consolidar encara més com a artista. Al cap d'uns dies, finalment van poder reunir-se amb Isabel, que va acceptar fer-se càrrec del cost dels seus estudis, i van acordar que l'any següent seria enviat a la capital francesa, aprofitant que aleshores hi hauria una plaça vacant al conservatori.[12]

Abans de tornar a Barcelona, encara va fer algunes actuacions més a Madrid. Un cop va tornar a la ciutat comtal, va ser convidat a participar en un concert al Cercle

[9] S.N. "Pianista Precoz." *ABC* (16-8-1905): 8.
[10] S.N. "Notas regionales: Reus." *La Vanguardia* (20-8-1905): 5.
[11] N. S. D. "Notes d'art." *Talía* (2-9-1905): 6.
[12] S.N. "Notas regionales: Reus." *La Vanguardia* (28-9-1905): 5.

Barcelonès. Ll'estiu de 1906 el va tornar a passar a l'Espluga de Francolí, però va ser convençut per uns amics del seu pare per a fer una actuació al Teatre de l'Ateneu de Sants[13], on va tocar obres de Granados, Chopin, Schumann, Wagner, Liszt, Beethoven.[14]

En aquell mateix període, Granados va estrenar la seva obra *Gaziel* al Teatre Principal de Barcelona, que incloïa un número per a piano interpretat inicialment pel mateix compositor, fins que un dia d'octubre d'aquell any va proposar al seu alumne que fos ell qui l'executés a partir d'aleshores.

En aquells anys, Martí va començar a mostrar interès per l'art en general, endinsant-se en la lectura de literatura i filosofia, i establint amistat amb diversos pintors, poetes i escriptors. Segons Sardà i Ferran (1909), llegia filòsofs com Niethze, Balzac, Materlain o Plató i s'escrivia extenses cartes amb els seus nous amics intel·lectuals.

Finalment, va arribar el dia en què el jove pianista va oferir un concert en solitari al Teatre Principal davant la societat barcelonina, que va resultar tot un èxit.[15] [16] Va interpretar tot el programa de memòria sense partitura, el qual va consistir en: la *Toccata i Fuga* de Bach-Busoni, la *Sonata op. 27 núm. 2* de Beethoven, el *Cor de filadores* de Wagner-Liszt, el *Preludi, coral i fuga* de César Franck i els *Estudis simfònics* de Schumann.[17]

6.d Més viatges per Espanya

Després d'aquest concert a Barcelona, va guanyar nous admiradors que el van convidar a actuar a casa seva, cosa que el va portar a viatjar a Granollers i a Vic[18]. Un cop va retornar a Barcelona, el seu pare ja tenia preparat un nou recorregut pel sud d'Espanya i per Algèria. Abans, però, va fer un primer viatge pel País Valencià,

[13] S.N. "Crónica General." *La Publicidad* (23-9-1906): 4; S.N. "Notas locales." *La Vanguardia* (24-9-1906): 2.
[14] S.N. "Notícies musicals." *La Veu de Catalunya* (26-9-1906): 4.
[15] S.N. "Programa de mestre." *Revista Musical Catalana* (5-1907): 104-105.
[16] M. J. B. "Teatro Principal: Concierto de piano." *La Vanguardia* (30-5-1907): 9.
[17] U. "Gazeta musical: Concert-Martí." *La Veu de Catalunya* (1-6-1907): 2.
[18] S.N. "Ferias y fiestas." *La Vanguardia* (30-6-1907): 5.

durant el qual els diaris de les poblacions on s'aturava elogiaven les seves actuacions, com va ser el cas a Alacant, Alcoi o Villena, on va tocar peces de Bach, Beethoven, Franck, Chopin i Schumann.

Van tornar a viure a Reus durant una temporada i a estiuejar a l'Espluga de Francolí, com ja tenien per costum. Poc temps després, Martí va emprendre el viatge cap al sud que el seu pare havia planificat, agafant el tren i baixant pel litoral mediterrani. Però va haver de ser interromput un cop van arribar a Cartagena, en assabentar-se que hi havia hagut un brot de pesta a la ciutat d'Orà. Així, van tornar enrere sense arribar a trepitjar el nord d'Àfrica, sense deixar de fer una petita gira pel territori en què es trobaven. Van aprofitar per a tocar a Múrcia, Llorca, Huércal-Overa, Vera, Garrucha, Cuevas de Almanzora, Águilas, la Unión, Villena, Agres, Alcoi, Alacant i València. Al llarg d'aquest *tour*, va rebre nombreses ressenyes positives en periòdics com *La Región de Levante, La Tierra, El Provenir, La Iberia, La Correspondencia, El Heraldo, La Defensa, El Pueblo, Diario de Alicante* o *La Unión Democrática*.

En lloc de retornar directament a casa, però, es van desviar cap a Madrid[19], on Martí va tornar a triomfar entre la societat de la capital, aquest cop actuant al Foment de les Arts[20] interpretant la *Toccata è Fuga* de Bach, la sonata *Clair de lune* de Beethoven, *Grillen* i *Ende vom Lied* de Schumann, *Zambra y Danza* de Granados i *Prelude choral et fugue* de César Franck[21]. Finalment, va tornar a casa seva a Reus[22] per passar-hi una temporada, on, després de l'èxit a Madrid[23], va rebre cartes no només de Granados, sinó també del pianista Rafael Casasempere i de Tomás Bretón, que el felicitava i li desitjava sort per al futur viatge a París. La carta feia així:

> 《Sr. D. Pablo Martí.—Reus.—Muy distinguido Sr. mío: Hablé con Guerra, quien me dijo que su hijo Pablo había sido nuevamente recibido por S. A. R. Dª Isabel, más la impresión tan grande que su mérito le causó.
>
> Ese paso júzgalo de importancia para su carrera, y por él les felicito calurosamente.

[19] S.N. "Un artista de catorze años." *El Heraldo de Madrid* (15-12-1907): 1.
[20] S.N. "Círculos y sociedades: Fomento de las Artes." *El País* (13-12-1907): 5.
[21] S.N. "Un artista de catorze años: «Recital» de piano." *La Época* (14-12-1907): 2.
[22] S.N. "Notas regionales: Reus." *La Vanguardia* (17-11-1907): 5.
[23] S.N. "El jove Pau Martí." *Revista Musical Catalana* (12-1907): 267.

Aguarda á su hijo un glorioso porvenir; no hay que decir cuanto me alegraré de que lo alcance, y si en algo yo pudiera contribuir en allanarle el camino, no tema en molestarme.

Salúdoles afectuosamente, deseándoles en su próximo viaje á París, toda clase de éxitos y venturas, y que no se olviden de su nuen amigo

T. BRETÓN.

Adjunto mi fotografía dedicada á Pablito.

Madrid, 25-XII-907.》[24]

6.e Estada a París

Finalment, el 9 de gener de 1908, un dia després de complir quinze anys, en Pauet va emprendre el seu viatge cap a París.[25] Allà va ser rebut per Édouard Risler, que seria el seu professor de piano al Conservatori. També estudiaria harmonia amb Georges Caussade i contrapunt amb Albert Lavignac, entre altres mestres. Inicialment, els seus pares el van acompanyar, però no es van poder permetre quedar-s'hi indefinidament i van haver de tornar.

Des d'aquesta etapa de la seva vida fins a la seva mort, gairebé tota la informació que he pogut obtenir ha estat per part del recull que va fer Jaume Sardà i Ferran. Tenim la sort que aquest autor reusenc va tenir accés al diari personal de Martí, i en l'apartat que correspon a aquesta època en conté nombroses entrades, tot i que bastant censurades, publicades amb el permís de la família.[26]

Durant la seva estada a París, en Pauet, com l'adolescent que era, va desviar-se una mica de la rutina disciplinada que havia portat fins aquell moment, deixant-se influir per l'ambient de la gran ciutat. Segons els escrits del seu diari personal, va fer amistats que el van portar pel mal camí, convidant-lo a festes i a locals nocturns. Un d'aquests mals amics era un company de l'Acadèmia Granados que també va anar

[24] Sardà i Ferran, Jaume. *Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*. Reus: Carreras i Vila, 1909.
[25] S.N. "Novas." *Revista Musical Catalana* (1-1908): 19.
[26] Sardà i Ferran, Jaume. *Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*. Reus: Carreras i Vila, 1909.

a estudiar a París, el qual he pogut identificar com a Joan Marlet.[27] En una d'aquestes festes hi va haver algun incident que hi apareix censurat que va decebre molt als seus pares i van estar a punt de fer-lo tornar a Reus, però a partir de llavors va millorar la seva conducta i va tornar a prendre's més seriosament els seus estudis.

A partir del 20 de maig, Martí va quedar-se sense el suport físic de la família, que fins llavors l'havia acompanyat, però van deixar de poder permetre's pagar el lloguer de l'hostal on s'allotjaven. Tot i trobar-se sol a París, va continuar els seus estudis, però no va trigar a trobar-se malament, emmalaltint d'una afecció que no el deixava acabar d'esprémer tota la seva habilitat. Va intentar mantenir oculta la seva malaltia per por de què el fessin tornar a Catalunya abans d'hora.

El 5 de juliol de 1908 va tornar a Reus per veure la seva família, i durant aquesta estada la seva salut va tenir una recaiguda que no va poder amagar. Va ser visitat per metges que el van fer seguir certs tractaments perquè es pogués recuperar. Tot i això, va continuar fent-se el fort tot i el seu estat de salut precari, arribant fins i tot a oferir un concert per a la família Güell, que l'havia vingut a visitar.

El dia 21 d'agost va arribar a vomitar sang, deixant clar que la malaltia que patia era tuberculosi. Des de llavors, va haver de fer repòs i va ser sotmès a tractaments més estrictes. El 18 de desembre va rebre una visita de Granados, qui va passar tot el dia amb ell fent-li costat mentre el jove pianista jeia llit. I, finalment, el 12 de gener de 1909, només quatre dies després d'haver fet setze anys, la vida d'en Pauet va acabar.[28]

6.f Després de morir

Després de la seva inesperada mort, la seva família va rebre cartes de nombroses personalitats donant-los el seu condol. Entre elles s'inclouen la Marquesa de Nájera en nom de la infanta Isabel, la ballarina reusenca Roseta Mauri, el periodista i pintor

[27] Pino-Vallico, Paco. "Comentario."*El Faro del Llobregat* (15-6-1917): 10-11.
[28] Ferrater Pons, Cèsar. "¡En Pau Martí i Roca!" *Diari de Reus* (1909, 13 de gener): 2; S.N. "Notas regionales: Reus." *La Vanguardia* (1909, 14 de gener): 9; S.N. "Noticias Generales." *La Época* (21-1-1909): 3.

reusenc Cèsar Ferrater, el violinista i compositor Charles-Auguste de Bériot, el gran pianista Ricard Viñes, el poeta Josep Maria Andreu, l'escultor Eugene Wagner, i Josep Aladern. També van dedicar-li unes paraules el gran compositor Tomás Bretón i el pianista Rafael Casasempere, que ja s'havien declarat seguidors d'en Pauet abans del seu viatge a París. I, per descomptat, també va rebre escrits dels què havien estat els seus professors al llarg de la seva trajectòria: el seu professor a Reus, Estanislau Mateu; els seus professors a París, Édouard Risler, León Moreau i Georges Caussade; i Enric Granados, qui el va catapultar a la fama des de la seva reputada acadèmia.[29]

Sobre el seu nínxol al Cementiri de Reus, hi va romandre durant une quantes dècades després de la seva mort una corona que va oferir el seu mestre Enric Granados en record de la seva memòria.

Un any després de la seva mort, l'escriptor reusenc Jaume Sardà i Ferran va publicar un recull d'articles de premsa per a repassar la curta vida del jove pianista. Va fer una recopilació molt extensa i va poder entrevistar al pare d'en Pauet, compartint així detalls inèdits de la infantesa i vida personal de l'artista. En aquest recull també s'hi troben extractes del diari personal del mateix Martí, cosa que ens permet conèixer de manera molt més directa la seva personalitat i pensaments.[30]

Se sap que l'any 1915 l'escultor Pau Figueras Vilà va construir un bust del jove pianista[31] el qual va ser exposat a un establiment que he pogut identificar com a Casa Marquet, una botiga de teixits i moda.[32] La informació sobre aquest bust és molt escassa, així que es desconeix si va estar fet per encàrrec dels seus pares, per algun admirador o per alguna altra raó.

---

[29] Sardà i Ferran, Jaume. *Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*. Reus: Carreras i Vila, 1909.

[30] S.N. "Notícies musicals." *La Veu de Catalunya* (20-6-1910): 3; S.N. "Publicacions rebudes" *La Il·lustració Catalana* (22-5-1910): 329

[31] S.N. "Desde Reus: Varias noticias." *La Publicidad* (20-1-1915): 5; S.N. "Tarragona." *El Diluvio* (21-1-1915): 26.

[32] Martínez, Isabel. "Descobrint les Amèriques i altres botigues del tèxtil del Món de Reus (1)." *Reus Digital* (3-7-2023).
https://reusdigital.cat/noticies/economia/descobrint-les-ameriques-i-altres-botigues-del-textil-del-mon-de-reus-1

No és fins al 1966 que tornem a trobar que algú s'ha dedicat a homenatjar a en Pauet, en un article de *La Vanguardia* que commemora el cinquantè aniversari de la mort del seu mestre Granados parlant exclusivament del pianista reusenc, ciutat natal també de l'autor de l'article, Josep Maria Guix Sugranyes. És un article que vol fer recordar aquesta figura, llavors ja oblidada per la societat, vinculant-lo al Cementiri de Reus on encara hi havia exposada la corona que li va dedicar Granados.[33] Tot i això, just aquell mateix any acabarien exhumant el cos d'en Pauet i de la seva família del cementiri, tal com he pogut comprovar jo mateix quan vaig visitar-lo i vaig tenir l'oportunitat de donar un cop d'ull al full de la sepultura.

7. PETJADA POSTERIOR

Tot i que en el seu moment va gaudir de molt d'èxit tant dins de la societat catalana com de l'espanyola, el nom de Pau Martí Roca no va perdurar gaire més temps en la memòria col·lectiva després de la seva mort. Per molts concerts que hagués fet i moltes relacions que hagués establert amb les classes benestants del moment, el fet que només hagués arribat a ser un estudiant de setze anys amb una carrera molt curta va dificultar que la seva història fos recordada al mateix nivell que la d'altres músics.

No se l'esmenta en estudis fets sobre Enric Granados, ni en els seus reculls de cartes,[34] ni en obres dedicades específicament a l'Acadèmia Granados[35]. Tampoc se l'anomena en estudis sobre pianistes catalans destacats que van estudiar a París[36]. Per una altra banda, les principals persones que han volgut recuperar la seva figura han estat aquells interessats a descobrir els personatges il·lustres de la seva ciutat. L'exemple més flagrant el trobem el 1966, en l'article que li va dedicar el reusenc

[33] Guix Sugranyes, J. M. "Evocación de una ofrenda fúnebre de Granados a su discípulo predilecto." *La Vanguardia* (9-6-1966): 38.
[34] Granados, Enric, i Perandones Lozano, Miriam. *Correspondencia epistolar (1892-1916) de Enrique Granados*. Barcelona: Boileau, 2016.
[35] Pagès Santacana, Mònica. *Acadèmia Granados-Marshall : 100 anys d'escola pianística a Barcelona*. Barcelona: Acadèmia Marshall. 2000.
[36] Bergadà, Montserrat. "Pedrell i els pianistes catalans a París." *Recerca musicològica* 11-12 (1991): 243-257.

Josep Maria Guix Sugranyes a *La Vanguardia* per a recordar la seva figura pel cinquantè aniversari de la mort de Granados. Un cas més recent és la seva inclusió dins el *Diccionari biogràfic de reusencs* de Josep Olesti Trilles, on se li fa una entrada. A part d'aquests exemples, només n'he trobat un esment recent una tesi sobre el panorama musical de Reus de l'època.[37]

8. CONCLUSIONS

Pau Martí i Roca fou un pianista que, malgrat la seva curta vida, va gaudir d'un èxit al qual pocs nois de la seva edat haguessin pogut aspirar. Ja de ben petit va mostrar una gran habilitat per la música que el va portar a fer concerts arreu d'Espanya. Tal com es pot veure per la crítica del moment i per les classes socials amb què es relacionava, hi havia moltes esperances que acabés esdevenint un músic de gran importància.

Els seus professors van ser del més alt nivell. A Reus, va ser alumne d'un dels pianistes més respectats de la ciutat, Estanislau Mateu. Aquest, a recomanar que se l'enviés a estudiar a l'Acadèmia Granados, una de les acadèmies de música més importants de Catalunya, on va rebre l'educació d'Enric Granados. I a París, al conservatori de la ciutat francesa estudià sota la tutela d'alguns dels millors professors d'Europa, com van ser Édouard Risler, León Moreau o Georges Caussade. La seva educació va ser del més alt nivell, cosa que va aconseguir gràcies als contactes que va anar fent al llarg de la seva carrera.

Un cop acabat aquest treball, puc dir que he quedat sorprès tant per la quantitat d'articles que parlaven sobre Pau Martí, però també amb la manca d'estudis que l'esmentaven. En cap publicació sobre Granados se l'anomena. Ni tan sols apareix en estudis fets específicament sobre els seus alumnes. Tampoc en trobem cap rastre en tesis i publicacions fetes específicament sobre pianistes catalans del seu temps que han estudiat a París.

[37] Pascual Anguera, Ester. "La vida musical a Reus a l'època dels Mateu (1854-1973)." Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Depatament d'Història de l'Art, 2017.

Per una altra banda, m'he trobat que com més m'endinsava dins de les hemeroteques, més i més publicacions del seu temps descobria. Els seus concerts rebien crítiques positives de nombrosos diaris i eren esperats pels pobles i ciutats per allà on passava. Gràcies a ells, he pogut obtenir informació que m'ha ajudat a arrodonir la seva biografia i a poder crear una imatge més completa del que va ser la seva figura.

Amb això dit, pot semblar sorprenent que una figura com la seva hagi estat oblidada, però això clarament es deu a la curta edat que tenia quan va morir, cosa que no li va permetre deixar una empremta prou profunda per a passar a la prosperitat.

9. BIBLIOGRAFIA

Llibres i articles acadèmics consultats

- Bergadà, Montserrat. "Pedrell i els pianistes catalans a París." *Recerca musicològica* 11-12 (1991): 243-257.

- Cortès i Mir, Francesc. *Història de la música a Catalunya*. Barcelona: Editorial Base, 2011.

- Eli Rodríguez, Victoria. "El patrimonio musical en la convergencia entre musicología y etnomusicología." *Cuadernos de música iberoamericana* 25-26 (2023): 133-142.

- Granados, Enric, i Perandones Lozano, Miriam. *Correspondencia epistolar (1892-1916) de Enrique Granados*. Barcelona: Boileau, 2016.

- Olesti Trilles, Josep. “Martí Roca, Pau.” Dins *Diccionari biogràfic de reusencs*, 428-429. Reus: Ajuntament de Reus, 1992.

- Pagès Santacana, Mònica. *Acadèmia Granados-Marshall : 100 anys d'escola pianística a Barcelona*. Barcelona: Acadèmia Marshall. 2000.

- Pascual Anguera, Ester. “La vida musical a Reus a l’època dels Mateu (1854-1973).” Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Depatament d’Història de l’Art, 2017.

- Sardà i Ferran, Jaume. *Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la “Academia Granados” y del Conservatorio de París*. Reus: Carreras i Vila, 1909.

Articles de premsa consultats

- Ferrater Pons, Cèsar. “¡En Pau Martí i Roca!” *Diari de Reus* (1909, 13 de gener): 2

- Guix Sugranyes, J. M. “Evocación de una ofrenda fúnebre de Granados a su discípulo predilecto.” *La Vanguardia* (9-6-1966): 38.

- Martínez, Isabel. “Descobrint les Amèriques i altres botigues del tèxtil del Món de Reus (1).” *Reus Digital* (3-7-2023). https://reusdigital.cat/noticies/economia/descobrint-les-ameriques-i-altres-botigues-del-textil-del-mon-de-reus-1

- M. J. B. “Teatro Principal: Concierto de piano.” *La Vanguardia* (30-5-1907): 9.

- N. S. D. “Notes d’art.” *Talía* (2-9-1905): 6.

- Pino-Vallico, Paco. “Comentario.”*El Faro del Llobregat* (15-6-1917): 10-11.

- S.N. “Círculos y sociedades: Fomento de las Artes.” *El País* (13-12-1907): 5.

- S.N. “Crónica General.” *La Publicidad* (23-9-1906): 4.

- S.N. “Desde Reus: Varias noticias.” *La Publicidad* (20-1-1915): 5; S.N. “Tarragona.” *El Diluvio* (21-1-1915): 26.

- S.N. “El jove Pau Martí.” *Revista Musical Catalana* (12-1907): 267.

- S.N. “Ferias y fiestas.” *La Vanguardia* (30-6-1907): 5.

- S.N. “Notas locales.” *La Vanguardia* (24-9-1906): 2.

- S.N. “Notas regionales: Información diaria.” *La Vanguardia* (23-3-1903): 2.

- S.N. “Notas regionales: Información diaria.” *La Vanguardia* (6-2-1904): 3.

- S.N. “Notas regionales: Reus.” *La Vanguardia* (20-8-1905): 5.

- S.N. “Notas regionales: Reus.” *La Vanguardia* (28-9-1905): 5.

- S.N. “Notas regionales: Reus.” *La Vanguardia* (17-11-1907): 5.

- S.N. “Notas regionales: Reus.” *La Vanguardia* (14-1-1909): 9

- S.N. “Noticias Generales.” *La Época* (21-1-1909): 3.

- S.N. “Notícies musicals.” *La Veu de Catalunya* (26-9-1906): 4.

- S.N. “Notícies musicals.” *La Veu de Catalunya* (20-6-1910): 3

- S.N. “Novas.” *Revista Musical Catalana* (1-1908): 19.

- S.N. “Pianista Precoz.” *ABC* (16-8-1905): 8.

- S.N. “Programa de mestre.” *Revista Musical Catalana* (5-1907): 104-105.

- S.N. “Publicacions rebudes” *La Il·lustració Catalana* (22-5-1910): 329

- S.N. “Un artista de catorze años.” *El Heraldo de Madrid* (15-12-1907): 1.

- S.N. “Un artista de catorze años: «Recital» de piano.” *La Época* (14-12-1907): 2.

- S.N. “Una velada en el Centro de Lectura.” *Revista del Centre de Lectura* 67 (15-2-1904): 21.

- U. “Gazeta musical: Concert-Martí.” *La Veu de Catalunya* (1-6-1907): 2.

10. ANNEXOS

Cartes, comentaris i condols

Transcripció de cartes i comentaris de diverses personalitats que la família de Pau Martí i Roca va rebre després de la seva mort, recollides per Jaume Sardà i Ferran a *Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*:

《PÉSAME EN NOMBRE DE S. A. R.

Tanto S. A. R., como yo, damos á ustedes nuestro más sentido pésame, por la pena que les aflige con motivo de la prematura muerte de su joven y querido hijo: manifestándole á la vez que S. A., ha sentido mucho esta desgracia y les desea la resignación cristiana necesaria para sufrir tan justo dolor.

LA MARQUESA VIUDA DE NÁJERA.》

《Estimado señor:

Estoy profundamente emocionado por la triste esquela que se ha servido V. enviarme.

Su hijo se había ganado mi afección y la de todos sus camaradas: no puedo resignarme á la idea de que esta naturaleza encantadora, de tan rara organización artística, haya desaparecido ahora en plena adolescencia.

Desde el fondo de mi corazón le envío mi dolorosa simpatía, y le deseo la fortaleza necesaria para sobrellevar esta prueba tan cruel.

Comparto su gran dolor y le envío mi más afectuoso recuerdo.

E. RISLER.

Paris, 29-1-909.》

《Mi querido Moreau:

Me pides unas líneas sobre nuestro pobre amigo Martí, que pasó un año en nuestra clase del Conservatorio. Pienso con mucha emoción en este simpático alumno tan dolorosamente arrancado á la vida. Yo fundaba grandes esperanzas en su porvenir; la música vibraba en él generosamente, y sus dones no pedían más que florecer bajo el sol de su ardiente juventud. El destino cruel lo ha arrebatado al Arte, al que servía ya como un joven Maestro. Su memoria me será siempre querida, como lo será también por España que pierde, ay! un hijo que la honraba.

Recuerdo amigable.

E. RISLER.
París, 17-8-09.》

《Hace apenas dos años que recibí la visita del joven y simpático Pablo Martí, á quien creía poder augurar un brillante porvenir.

Ay! estaba lejos de suponer que en él el alma usaría el *foureau* y que en pleno ardor, en plena savia, la Parca cruel arrancaría á este joven y ya gran artista al afecto y admiración de sus padres y amigos. El filósofo cristiano nos predica la resignación: «*omnes unamanet nox et calcanda semel via lacti*». Pero, ¿hay espectáculo más triste que el de ver pasar los jóvenes antes que los viejos bajo la ley inflexible del destino?

C. DE BERIOT.
París.》

《Querido señor:

La muerte de su desgraciado hijo ha sido para mí una verdadera pena.

Durante las lecciones que le he dado, he podido apreciar el eximio talento musical y la delicadeza de su temperamento de artista.

Hemos perdido con él, seguramente, una alma original y un pianista de mérito excepcional.

Puede usted creer que siempre recordaré á Pablo, no solamente como un artista que debemos llorar, si que también como un amigo muy sincero.

Recibid, querido señor, un abrazo muy cariñoso de su fiel amigo

LEÓN MOREAU
Paris.》

《Señor:

Envío con todo corazón un recuerdo profundo à la memoria del querido y joven artista, al que he conocido, por desgracia, demasiado poco tiempo en mi clase de «contrapunto» del Conservatorio.

Monsieur Risler y yo fundábamos en él las más bellas esperanzas.

Su alma de artista era de las más finas y delicadas. El porvenir se abría para él lleno de promesas, magnífico.

Así, pues, hemos recibido con profunda pena la noticia de la inmensa desgracia que le aflige. Esta carta que le dirijo, no es más que un débil testimonio del sentimiento que me ha producido.

Crea, señor, en la intensa emoción que siento en estos momentos, y que sentiré siempre al evocar este recuerdo. De V. sincero y afectísimo,

GEORGES CAUSSADE.
París.》

《.....La pérdida que V. ha sufrido con la muerte de su hijo idolatrado, pérdida que también debe lamentar el Arte, es enorme, es cruel; más debe servir de algún lenitivo á su pena el que con V. la comparten todos cuantos tuvimos ocasión de conocerle y de admirar sus excepcionales dotes.

T. BRETÓN.
Madrid, 6-10-09.》

《Pablito Martí!!

Yo no sé como explicarlo, pero fué algo así como un espíritu que se inflamó al calor de mi entusiasmo. Cuando se presentó en mi Academia acompañado de su padre, era una criatura, pero una criatura de frente amplia y de ojos de hombre. La fijeza de su mirada denotaba genio: su cerebro pensaba cosas grandes.

Se hizo notar muy pronto entre los preferidos de mi clase. La gran fuga transcripción Bach-Bussoni y los Estudios Sinfónicos de Shumann, han dejado recuerdos en mi Academia.

Todos los que tuvieron la honra de ser sus condiscípulos, le admiraron y se acuerdan de su genio: los nuevos, los que no le han conocido, oyen hablar de él constantemente.

Pablito Martí hubiese sido un continuador de mi modesta obra. ¿Por qué ha de ser tan ciega esa fría é insensible Parca?

Era un temperamento lleno de riquezas. Era rítmico sin sequedad; expresivo sin ternezas; severo sin frialdad; apasionado sin desplantes.

Su mecanismo era grande, viril y ligero y elegante sin cursilerías: Era genial; era ya muy grande y hubiera llegado á serlo más.

En esta época de sinsabores, de injusticias y de luchas, nos lleva ya una gran ventaja, porque descansa.

ENRIQUE GRANADOS.
Barcelona, 4-10-909.》

《Pablo Martí, el maravilloso pianista como le llamábamos nosotros, ha muerto.

Poseía un mecanismo verdaderamente prodigioso, para el que no existían dificultades ni aún ejecutando obras de casi imposible ejecución, como tuvimos ocasión de apreciar en una de sus tournèes por España.

Dominaba por igual todos los géneros, y era una esperanza que ha perdido el Arte musical.

Dios no lo ha querido. ¡Pobre niño! ¡Pobre artista!

CASASEMPERE.
Alcoy.》

《Sin ceder al estéril deseo de amenguar con palabras el dolor—¡harto justificado!—de quienes lloran á un ser querido, ni explayarme cual pudiera sobre las dotes musicales de Pablo Martí, limitaréme en estas cortas líneas á evocar, no el recuerdo del precoz ejecutante enaltecido ya por cuantos tuvieron ocasión de oirle, sinó el del simpático joven cuyo rostro expresivo y genuinamente español reflejaba un alma ardiente de artista y de poeta, que á la raza de éstos pertenecía Martí por su lírico entusiasmo y exaltada imaginación. Mas ¡ay! que también se leía en la mirada del pobre *Pablito* esa febril y nostálgica inquietud de los seres que, aspirando á sentirlo todo y no hallando contento en nada, se consumen poco á poco en su sed de algo

imposible, y parecen muchos de ellos, como el Becquer cubano Julián del Casal, llevar fijo en el pensamiento:

«*De morir joven triste certidumbre*»

RICARDO VIÑES.
París, Octubre 1909.》

《Pablito Martí

Considero un deber de conciencia tejer esta humilde hoja para la «Corona de Honor» á Pablito.

Fuí profesor de él hasta su ingreso en la «Academia Granados»: Era, en verdad, por sus pocos años un niño; pero cierto es también que el niño aquel era, por su intuición, un hombre.

Mariposa del Arte, plugo á la Parca asfixiarla, impidiendo que con plácido vuelo se fuese á posar en el «Templo de la Gloria».

Sin duda alguna, por sus dotes excepcionales, Pablito hubiera llegado à ocupar en el mundo musical un sitio solo reservado á los escogidos; pues como artista reunía condiciones inestimables: memoria privilegiada; retención auditiva de primer orden; exuberante fantasía y sentimiento; cuyas condiciones hacían augurar como artista un porvenir brillante.

Hoy que todo se cotiza, en el balance de los mercantilis- tas su desaparición equivaldrà á *cero*, pero en el balance de la esperanza del Arte, su baja es incotizable.

¡Descanse en paz el que fué mi alumno predilecto!

ESTANISLAO MATEU.

Reus.》

Fotografies

Retrat de Pau Martí i Roca als 12 anys d'edat (*ABC*, 1905, 16 d'agost, p. 8)

Retrat de Pau Martí i Roca als 12 anys d'edat (*Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*, 1909, p. 3)

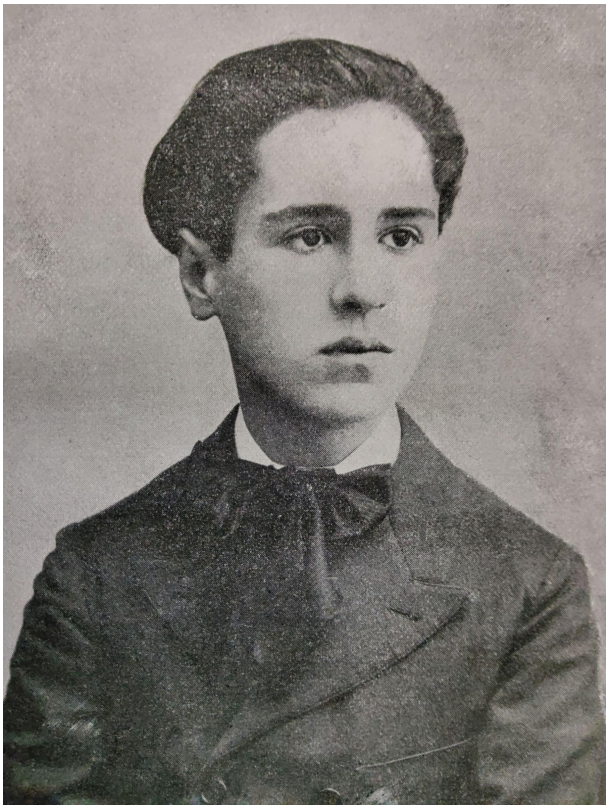

Retrat de Pau Martí i Roca als 14 anys d'edat (*Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*, 1909, p. 129)

Retrat de Pau Martí i Roca (*Recopilación de opiniones emitidas por la prensa, maestros y artistas acerca del precoz pianista Pablo Martí y Roca, alumno de la "Academia Granados" y del Conservatorio de París*, 1909, portada)